

Allah için ve sevap kazanmak amacıyla hizmet etmekle beraber aynı zamanda bu yoldan şöhret ve itibar da kazanmak isteyen hizmet ehline mütehadim denir. Mütehadim şan ve şerefi böyle bir yerde aradığından takdire lâyıktır, ancak hizmetlerine riya karıştığı için hâdimden daha aşağı mertebededir. Sırf maddî menfaat veya itibar sağlamak için tekke ehline hizmet eden kimselere de müstahdim (hâdim görünse sahtekâr) lakabı verilir.

Şeyh efendilerin unvan olarak kullandıkları "hâdimül-fukarâ" tabiri dervişlerinin hizmetinde olduklarını gösteren bir tevazu ifadesidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müslim, "Şiyâm", 100-102; Tehânevî, *Keşşâf*, I, 454; II, 843, 844; Serrâc, *el-Lüma'*, s. 235, 236; Kuşeyrî, *er-Risâle* (Uludağ), s. 287, 345, 468, 597; Herevî, *Tabakât*, s. 69, 77; Ebû Mansûr el-Abbâdî, *Şüftnâme*, Tahran 1347 hş., s. 83; Ebû'n-Necîb es-Sühreverdî, *Âdâbül-mürîdîn*, Tahran 1363 hş., s. 101, 246; Attâr, *Tezki-retü'l-evliyâ*, Tahran 1325 hş., I, 64; Sühreverdî, *Avârifü'l-ma'ârif*, Beyrut 1966, s. 91, 94, 108; İbnü'l-Arabî, *Fuşûş* (Afîfî), I, 98; II, 103; Necmedîn-i Dâye, *Mirşâdül-'ibâd*, Tahran 1366 hş., s. 536; İzzeddin el-Kâşî, *Mişbâhu'l-hidâye ve mif-tâhu'l-kifâye*, Tahran 1367 hş., s. 123, 199; *Reşehât Tercümesi*, s. 26; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 696; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, I, 362; Ankaravî, *Minhâcül-fukarâ*, Bulak 1256, s. 46; Muhammed el-Münîr es-Semhûdî, *Tuḥfetü's-sâlikîn ve delâ'ilü's-sâ'irîn*, Kahire 1315, s. 78; Abdülbâkî Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1953, s. 379, 392; *el-Mu'cemü's-şüfî*, s. 383.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

HÂDİMÎ, Abdullah

(عبدالله الخادمي)

(ö. 1192/1778)

Ebû Saîd el-Hâdimî'nin oğlu,
Hâdim müftüsü.

Konya'nın Hâdim kasabasında doğdu. Tahsilini babasının medresesinde yaptı. Hacca gitti ve babasının vefatından sonra Hâdim müftüsü oldu. Fakihliği yanında, Nakşibendî tarikatinin evrâdını okumak için izin vererek ölçüde yani hilâfet derecesinde tasavvufa meşgul olduğu anlaşılmaktadır (*İcâzetnâme*, Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 1017/1). Amcası Ebû Nuaym Ahmed, kardeşleri Said, Emin, Nûman ve Abdülhalim ile oğulları Ahmed (Şehid Ahmed) ve Mehmed de (Hâdim müftüsü) ilimle meşgul olmuşlardır. Abdullah Hâdimî Hâdim'de vefat etti.

Eserleri. Hâdimî'nin en önemli eseri *Şerhu dibâceti'n-Netâ'ic*'dir. Müellif bu

kitabında, Adalı Şeyh Mustafa'nın, Birgivi'nin nahivle ilgili *İzhârü'l-esrâr*' üzerine yazdığı *Netâ'icü'l-efkâr* adlı şerhin giriş kısmını şerhetmiştir. Eserinde "fâide, tenbih, tetimme, hâtime" gibi başlıklar altında geniş açıklamalarda bulunan Hâdimî, yer yer şerhin bir kelâm ve fıkıh usulü kitabı olduğunu zannettirecek derecede bu ilimlerle ilgili tartışmalara girmiştir. Eser, başta Ebû Saîd el-Hâdimî olmak üzere çeşitli müelliflerin risâlelerini ihtiva eden *Mecmû'atü'r-resâ'il* içinde basılmıştır (İstanbul 1302, s. 2-33). Süleymaniye Kütüphanesi kataloglarında *Nâsih ve Mensûh Risâlesi* adıyla Abdullah Hâdimî'ye nisbet edilen (Denizli, nr. 389/23, vr. 213^b-217^a), Kur'ân-ı Kerim'deki nâsih ve mensuh âyetlere dair risâlenin bu müellife aidiyeti kesin değildir. Hâdimî ayrıca babasının fıkıh usulüne dair *Mecâmi'u'l-ḥakâ'ik* adlı eserine *Menâfi'u'd-dekâ'ik fi şerhi Mecâmi'i'l-ḥakâ'ik* adıyla bir şerh yazmıştır. Kütüphanelerde nüshasına rastlanmayan bu şerh, bazı kütüphane kayıtlarında Güzelhisârî Mustafa Hulûsî'nin aynı adı taşıyan şerhiyle (İstanbul 1273, 1308) karıştırılmıştır (meselâ bk. Süleymaniye Ktp., Tâhir Ağa Tekkesi, nr. 124/1, 15755). Öte yandan Güzelhisârî'nin, şerh sırasında faydalandığı kaynakları anlatırken Ebû Saîd'in oğlu Abdullah'ın şerhinin bir parçasından da yararlandığını belirtmesinden hareketle (*Menâfi'u'd-dekâ'ik*, s. 3) Hâdimî'nin *Mecâmi'u'l-ḥakâ'ik*'in tamamını şerhetmediği söylenebilir.

Bazı kaynaklarda (*Osmanlı Müellifleri*, I, 298; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 485; *Kehhâle*, VI, 141) Hâdimî'ye nisbet edilen *Şerḥ 'ale'l-Veşâyâ'l-Hâdimiyye* babasının *el-Veşâyâ* adlı risâlesinin şerhi olmalıdır. Aynı kaynaklarda, Bûsîrî'nin *el-Kaşîdetü'l-hemziyye*'si üzerine *Şerḥu'l-Kaşîdetü'l-hemziyye*, Molla Hüsrev'in *Dürerü'l-ḥükkâm*'ı hakkında *Hâşîye 'ale'd-Dürer*, babasının *Şerḥu'l-besmele*'sine dair *Hâşîye 'alâ Şerḥi'l-besmele*, ayrıca *Hâşîye 'alâ Hâşiyeti Mir Ebi'l-Feth* adlı eserlerle *Risâle fi'z-zıkr ve Risâle fi'l-ḥurûf ve'l-muḳatḫâ'ât fi evâ'il-i's-süver* de ona nisbet edilmektedir.

Süleymaniye Kütüphanesi kataloglarında Ebû Saîd Hâdimî'ye ait eserlerin birçoğunun oğlu Abdullah'a nisbet edilmesi, babasının risâlelerini kendi defterlerine yazmasından kaynaklanmış olmalıdır. Özellikle Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Reşid Efendi, nr. 1017, Denizli, nr. 389) Ebû Saîd ve oğullarının risâlelerini ihtiva eden defterler, söz ko-

nusu aile fertlerinin ilmî seviyesiyle Hâdim ilçesinin o dönemdeki sosyal ve kültürel hayatını yansıtan unsurlar taşıma-ları bakımından önemli belgelerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hâdimî, *İcâzetnâme*, Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 1017/1; a.mlf., *Vakfiye Sûreti*, Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 1017/2; *Güzelhisârî*, *Menâfi'u'd-dekâ'ik*, s. 3; *Osmanlı Müellifleri*, I, 296-298; *Serkis*, *Mu'cem*, II, 1975-1976; *İzâhu'l-meknûn*, II, 559; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 485; Ebû'lulâ Mardin, *Huzûr Dersleri*, İstanbul 1951-66, I, 268, 949; II, 770-775; *Kehhâle*, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, VI, 141; *Konya 1973 İl Yıllığı*, Konya 1973, s. 305, 308; Emrullah Yüksel, "Birgivi", *DİA*, VI, 193.

FERHAT KOCA

HÂDİMÎ, Ebû Saîd

(أبو سعيد الخادمي)

(ö. 1176/1762)

Osmanlı âlimi,
fakih ve mutasavvıf.

1113 (1701) yılında Konya'nın Hâdim kasabasında doğdu. Asıl adı Mehmed olup babası müderris Fahrürüm Mustafa Efendi'dir. Buhara'dan göç ederek Anadolu'ya yerleşen ailesinin soyu Hz. Peygamber'e ulaşmaktadır. Hâdimî nisbesi yanında Hüseyinî, Nakşibendî, Konevî nisbeleriyle de anılır. İlk öğrenimini babasının yanında yaptı ve on yaşında iken hâfız oldu. Babasından *Kütüb-i Sitte* ile diğer bazı hadis kitaplarını senedleriyle birlikte okuduktan sonra (*İcâzetnâme*, vr. 242^b) 1720 yılında Konya'daki Karatay Medresesi'nde tahsilini sürdürdü. 1725'te hocası İbrâhim Efendi'nin tavsiyesi üzerine İstanbul'a giderek Kazovalı (Kazâbâdî) Ahmed Efendi'nin medresesinde öğrenimine devam etti. Sekiz yıl öğrenim gördükten sonra Hâdim'e döndü ve babasından boşalan Hâdim Medresesi'nde ders vermeye başladı. Bu sırada Hâdimî için babasının medresesi yerine yeni bir medrese inşa edildi.

Fahrürüm Mustafa Efendi ile birlikte meşhur olmaya başlayan Hâdim kasabası, Ebû Saîd ve oğulları zamanında şöhreti daha da artarak bir ilim ve irfan merkezi oldu. Kendisinden ilim tahsil etmek isteyen talebelerin çokluğu sebebiyle Hâdimî, derslerini yaz aylarında kasabaya 12 km. mesafede bulunan Kervanpınar'da açık havada vermeye başladı. Üzü kısa zamanda Anadolu'nun diğer bölgelerine de yayılan Hâdimî, I. Mahmud tarafından Dârüssaâde Ağası Beşir Ağa vasıtasıyla İstanbul'a davet edildi. Hâdimî, İstanbul'un gözde âlimlerinin de hazır